

REFERAT

24. april 2020

Det Særlige Bygningssyn
c/o Slots- og Kulturstyrelsen,
Center for Kulturarv,
Fejøgade 1, 2. sal
4800 Nykøbing F.

Mia Kroer Ræbild
Arkitekt Cand. Arch./Sekretær for
Det Særlige Bygningssyn
Dir. 33 74 52 68

Møde i Det Særlige Bygningssyn

Torsdag den 19. marts 2020 kl. 10.15 - 14.15
Slots- og Kulturstyrelsen, Skypemøde

Fra Bygningssynet deltog:

Formand Jens Toftgaard, Nicolai Bo Andersen, Thomas Garth-Grüner,
Peter Hee, Ulla Kjær, Sara Aasted Paarup, Frank Allan Rasmussen (deltog
fra pkt. 6.1), Mette Slynborg, Thina Wallin Jensen og Lisbet Wolters.

Afbud fra:

Gemma Lalanda, Jens Andrew Baumann og Jens Hendeliowitz.

Fra Slots- og Kulturstyrelsen deltog:

Enhedschef Merete Lind Mikkelsen, arkitekt Louise Ømann, arkitekt Birte
Skov, kunsthistoriker Nanna Secher Larsen, specialkonsulent Caspar
Jørgensen, stud. MA i museologi Anders Bundgaard Nielsen og arkitekt Mia
Kroer Ræbild (referent).

DAGSORDEN

1. **Referat af Det Særlige Bygningssynsmøde den 6. februar 2020**
Der var ingen bemærkninger til referatet.
- 1.1 **Habilitet**
Intet at bemærke.
2. **Meddelelser**
 - 2.1 **Orientering om indkomne klager over fredningsudvidelse**
Punktet blev flyttet til næste møde.
 - 2.2 **Orientering om afgjorte klager ifm. fredningssager**
Punktet blev flyttet til næste møde.
 - 2.3 **Orientering om afgjorte klager ifm. byggesager**
Punktet blev flyttet til næste møde.
3. **Lister over byggesager i perioden 8. januar til 21. februar 2020**
 - 3.1 Svarene til de indkomne spørgsmål til byggesagslisten blev sendt ud til bygningssynet via mail d. 18. marts 2020.
 - 3.2 Svarene til de indkomne spørgsmål til byggesagslisten blev sendt ud til bygningssynet via mail d. 18. marts 2020.
4. **§ 7A**
 - 4.1 Punktet blev flyttet til næste møde.

5. Byggesager

5.1 Hofteatret, Christiansborg Slot 1, Københavns Kommune

(18/03872 forelagt af Louise Ømann)

Det Særlige Bygningssyn finder den senere tilføjede dobbeltløbede trappe, af Jørgen Hansen-Koch fra 1855, ude af dimension og udformning i forhold til det oprindelige ”hemmelige” teaters små rum og anonyme ankomst.

Bygningssynet ser derfor positivt på ønsket om at fjerne trappen, for i stedet at finde en ankomstløsning, der er mere i tråd med stedets fredningsværdier.

Det skal undersøges, om Hansen-Kochs trappe kan adskilles på en sådan måde, at det vil give mening at lægge den i depot til senere genbrug.

Det Særlige Bygningssyn lægger vægt på, at forslaget koncentrerer om at bevare de resterende hvælv, og at der alene arbejdes i området, hvor hvælvene er fjernet. Desuden ser synet positivt på den meget enkelt udformede trappeløsning, der er udtrykt med genkendelige materialer som sandsten. Endvidere finder Bygningssynet det gennem-tænkt, at der ved udformningen af trappen arbejdes med korte forløb, der i skala passer bedre i det eksisterende rum end den dobbeltløbede dominerende trappe. Ankomsten bliver på denne måde igen mere nedtonet i forhold til mødet med selve teatersalen.

Det Særlige Bygningssyn lægger endvidere vægt på, at tilgængeligheden til teatret ligeledes er løst i området, hvor hvælvene i forvejen er fjernet.

At indgangen flyttes til ankomstrummets midte, finder Bygningssynet forståeligt i forhold til at opnå en bedre fordeling af publikumsfaciliteterne. Døren sidder der fra Hansen- Kochs periode.

Det Særlige Bygningssyn vil med disse anbefalinger indstille, at projektforslaget detaljeres i tæt dialog med Slots- og Kulturstyrelsen, med henblik på at indhente styrelsens godkendelse af projektet.

5.2 Kildeskovshallen, Adolfsvej 25, Gentofte Kommune

(19/09947 forelagt af Louise Ømann)

Det Særlige Bygningssyn har vurderet, om de to fremlagte forslag til udvidelse af Kildeskovshallen kan viderebearbejdes, så de vil kunne holde sig inden for den ramme for udvidelse, der er beskrevet i Bygningssynets indstilling til fredningsudvidelsen.

Det Særlige Bygningssyn ser positivt på udvidelsesforslagene, men foretrækker model VEST, da oplevelsen af den grønne karakter er stærkest i dette forslag. Model ØST, kan alternativt accepteres såfremt den tilpasses jævnfør nedenstående.

Nærværende indstilling tager udgangspunkt i Bygningssynets indstilling som den er formuleret til Gentofte Kommune i høringsbrevet om udvidelse af Kildeskovshallens fredning af 6. marts 2019: *”Det Særlige Bygningssyn indstiller på den baggrund til Slots- og Kulturstyrelsen, at Kildeskovshallens omgivelser fredes. Såfremt fredningsudvidelsen gennemføres, vil Bygningssynet ikke udelukke, at der kan opføres nybyggeri på den*

nordvestlige del af arealet i respekt for ankomstvejen, men anser det for værende en uhyre vanskelig opgave at løse. Et sådant nybyggeri skal udformes i fuld respekt for de bærende fredningsværdier, herunder oplevelsen af at komme til samt opholde sig i en skov, dvs. den omgivende beplantning må ikke udhules, og skovudtrykket må ikke bortfalde. Et evt. nybyggeri skal i givet fald udformes i tæt dialog med Slots- og Kulturstyrelsen samt forelægges Det Særlige Bygningssyn.”

Model VEST

Det Særlige Bygningssyn finder det positivt, at udvidelsen vest på Kildeskovshallens areal er placeret sådan, at trænings- og konkurrencebassinet ikke dominerer det eksisterende anlæg, således at man ved ankomsten fra Adolfsvej fortsat oplever anlæggets skovkarakter. Endvidere er det betonstøbte trænings- og konkurrencebassin med de store glasarealer materiale-mæssigt i tråd med den eksisterende bygningsmasse. Det Særlige Bygningssyn finder det dog problematisk at udvide tagskiven på 50 meter-svømmehallen fra 2002 helt ud til stengærdet i samme niveau, idet det store tagareal kan virke dominerende i det samlede anlæg. Bygningssynet vil derfor anbefale, at der skelnes imellem tagskiven på svømmehallen fra 2002 og den nye udvidelse ved, at der indlægges et spring i højden eller en afstand imellem tagskiverne.

Det Særlige Bygningssyn lægger endvidere vægt på, at arealerne øst for indkørslen kan ændres fra materialeoplægsplads til skovparkering, hvilket vil forskønne området og øge den samlede funktionalitet.

Model ØST

Det Særlige Bygningssyn finder det positivt, at placeringen af den ene del af det nye anlæg med omklædning og øvelsesbassin, ca. 12 meter nord for svømmehallen fra 2002, holder sig inden for flugten af den eksisterende tagskives bredde. Bygningssynet finder det endvidere positivt, at den nye tagflade accentueres af en åben konstruktion af betonbjælker imellem nyt og eksisterende og dermed ikke virker dominerende med sit umiddelbare store areal. Endvidere er det in situ betonstøbte øvelsesbassin og klubhus med de store glasarealer, materiale-mæssigt i tråd med den eksisterende bygningsmasse.

Det Særlige Bygningssyn finder det muligt, at den anden del af anlægget, med det store trænings- og konkurrencebassin mod øst, placeres under terræn, hvor materialepladsen ligger i dag. Synet er dog skeptisk over for en beklædning af overfladerne med sten og en begrønning af bygningerne, der er i modstrid til den idé, der ligger til grund for det øvrige bygningsanlæg.

Det Særlige Bygningssyn finder endvidere, at den synlige facadedel samt ovenlys skal sænkes endnu længere ned i terrænet, således at skovmotivet vinder frem i forhold til det eksisterende anlæg, og at den øverste tagflade holder sig under øjenhøjde, dvs. maksimalt 1,5 meter over terræn. Som det er tegnet, er der over det nye hævede terræn 2,2 meter til murkronen. Her fra løfter rytterlysene sig videre op med ca. 50-75 cm.

Det Særlige Bygningssyn lægger vægt på, at den eksisterende chausséstensbelagte indkørsel fra Adolfsvej ikke flyttes i det horisontale plan, men ser for sig, at tilkørselsvejen inde på området kan hæves ca. 30-40 cm i det i forvejen kuperede terræn. Endvidere finder Bygningssynet det positivt, at der trods udbygningen stadig kan findes

plads til at genplante træer ved den nye omklædning med øvelsesbassin samt omkring trænings- og konkurrencebassinet.

Det Særlige Bygningssyn finder det vigtigt, i forhold til de konkrete udvidelsesforslag, at skovkarakteren fastholdes i begge modeller, ligesom hegn med taks, løvbærende træer kontra stedsegrøn taks, kampestensmur og stier belagt med chaussésten også fastholdes.

Desuden finder Bygningssynet det vigtigt, at der udarbejdes en pleje- og udviklingsplan i overensstemmelse med de bærende fredningsværdier for området.

Det Særlige Bygningssyn vil med disse anbefalinger indstille, at volumenstudierne videreudvikles og bearbejdes i tæt dialog med Slots- og Kulturstyrelsen med henblik på at indhente styrelsens godkendelse af projektet.

5.3 Bispebjerg Hospital, De helende Haver, Bispebjerg Bakke 23, Københavns Kommune (20/02062 forelagt af Birte Skov)

Det Særlige Bygningssyn finder overordnet, at det forelagte helhedsprojekt til revitalisering af Bispebjergs helende haver lever op til hospitalets ønskede målsætning om at gøre haverne tilgængelige med forståelse for de eksisterende kulturhistoriske og arkitektoniske værdier og ved at styrke funktionen som helende omgivelser for hospitalets brugere.

Det Særlige Bygningssyn stiller sig positivt til forslaget om at genskabe to forsvundne pergolaer ved pavillon 1 og 2. Pergolaerne ønskes reableret med udgangspunkt i de oprindelige tegninger og ældre fotos, så der igen skabes varierende og solbeskinnede opholdspladser i haverne.

Bygningssynet finder det positivt, at den nyere overdækning ved den tidligere skadestueindgang i pavillon 3.8 fjernes, og at det asfalterede, nedsænkede terræn mellem denne og haven til pavillon 1 forslås genskabt med de rigtige koter, vejforløb, adgangsveje til bygningen samt havemure.

Det muslingeformede fiskebassin og grotteanlægget, der er placeret ved afslutningen af midteraksen mod nord, blev i marts 2019 foreslået fjernet og erstattet med et nyt rundt spejlbasin. Bygningssynet fandt imidlertid ikke, at dette ønske var foreneligt med fredningsværdierne i det gamle haveanlæg. Det foreliggende projekt arbejder derfor videre med det eksisterende anlæg ved f.eks. at hæve bassinbunden, så gitterhegnet kan fjernes og siddekanten kan fritlægges, ved at rydde op i hække og anden nyere beplantning og indskrive hele anlægget i en ny cirkulær plads belagt med grus mod syd og indrettet med stauder mod nord. Bygningssynet finder, at løsningen fortolker det gamle anlæg på en ny måde, så det igen kan inddrages til ophold og oplevelser, som det var tænkt – og samtidigt danner en forbindelse mellem det oprindelige haveanlæg mod syd og det nye hospital mod nord.

Det Særlige Bygningssyn stiller sig ligeledes positivt over for de ønskede ændringer i belægningerne, idet forslaget anvender materialer som gule hårdbrændte klinker, grus,

asfalt og granit, som i forvejen findes på stedet. Bygningssynet bifalder desuden idéen med at genskabe to portsøjler af granit ved adgangen fra alléerne til 2. og 3. Tværvej – et ønske, der er inspireret af ældre fotos, og som på en fin måde markerer indkørslen til hospitalets stille område mellem haverne og sygepavillonerne.

Det Særlige Bygningssyn anbefaler, at den kommende sagsbehandling af detailprojektet foretages af styrelsen, men ønsker at blive orienteret, hvis der forekommer væsentlige ændringer eller på anden måde sker en udvikling af projektet. Bygningssynet ønsker f.eks. at blive orienteret, når der foreligger en endelig beplantnings- og belysningsplan og vil desuden henstille til, at der bliver udarbejdet en plejeplan for hele anlægget.

6. Fredningsudvidelse

6.1 Nyholm, Henrik Gerners Plads 1, Københavns Kommune

(19/09962 forelagt af Caspar Jørgensen, Anders Bundgaard Nielsen, Nanna Secher Larsen, Louise Swärd Alfbecker og Mia Kroer Ræbild)

Det Særlige Bygningssyn bemærker indledningsvist, at Nyholm har undergået en række forandringer i sin levetid, og at en fredning hverken skal ses som en afslutning på udviklingen i den enkelte bygning eller i omgivelserne. Bygningssynet finder, at bygninger og omgivelser kan videreudvikles under forudsætning af, at udviklingen tager udgangspunkt i Nyholms historiske udvikling og dens særlige karakter og betydning. Det Særlige Bygningssyn anbefaler, at en udvikling sker i nært samarbejde med Slots- og Kulturstyrelsen. Ligeledes anbefaler Bygningssynet kraftigt, at udviklingsprojekter understøttes af yderligere undersøgelser af bygningernes og omgivelsernes historiske lag.

Nyholm er en central del i historien om den danske flåde, der gennem 500 år har haft væsentlig betydning for Københavns udvikling og fysiske udformning. Nyholm udgør en uomstøtelig del af Holmen, som fra 1600-tallet og frem til 1992 var flådens hovedbase, med skibsværft, værksteder og magasiner. Flåden har spillet en afgørende rolle i det danske forsvar og har derfor sat sit markante præg på hovedstaden gennem tiden. Flådens Leje optog store dele af havnen, og Orlogsværftet var i århundreder byens største arbejdsplads. I moderne tid har flådens bygninger og aktiviteter været koncentreret på Nyholm, som dermed er den sidste sømilitære bastion i Københavns Havn.

Nyholm rummer mange historiske lag. Ud over Batteriet Sixtus, der er fortidsmindefredet, findes der på Nyholm nogle af de ældste bygninger på Holmen, som relaterer sig til skibsbyggeriet som f.eks. Østre og Vestre Takkelagehus, Hovedvagten og Mastekranen. På Nyholm ligger også nyere vigtige bygninger som Marinekasernen med Administrationsbygningen og Arresthuset. Nævnte bygninger er i dag fredet, men uden omgivelser.

Nyholm rummer også flere vigtige nyere historiske lag, navnlig bygninger og omgivelser med relation til Søminevæsenet og søofficersundervisningen. Den Danske Flåde fulgte allerede fra midten af 1860'erne udviklingen af de nye teknologier/våbensystemer med miner og torpedoer tæt og har på det område, ligesom ved skibsbygning, været en vigtig aktør i overførslen og udviklingen af ny teknologi i Danmark. Særlig miner fik herudover stor betydning for den danske udenrigspolitik både under 1. og 2. Verdenskrig. Så vidt oplyst er Søminevæsenets bygninger blandt de ældste bevarede af denne type i Nordeuropa. Nyholm fremstår som en sammensat helhed, der fortæller om områdets lange historie og

udvikling fra slutningen af 1600-tallet til i dag, om dagligdagen for flådens folk og om flåden som uddannelses- og innovationscenter.

Bygningernes omfang og udtryk afspejler deres respektive funktioner, såvel som det fremherskende stilideal for den tid, de hver især er opført i. Herudover er bygningernes placeringer, indbyrdes relationer, udendørsarealer samt vejnettet og den øvrige infrastruktur, der forbinder dem, nøje planlagt og tilpasset i takt med stedets udvikling. Bygningernes nære omgivelser er af stor værdi for forståelsen af bygningernes funktioner og karakter. Hertil rummer omgivelserne fysiske spor og elementer, der ligesom bygningerne er enestående og særlig karakteristiske for Holmen som orlogsbase. Bygningssynet finder således, at udvidelsen af fredningen på Nyholm ikke kun bør omfatte nye værdifulde bygninger med nære omgivelser, men tillige nære omgivelser til de allerede fredede bygninger.

Flere steder udgør bygninger og udendørsarealer visuelt og funktionelt sammenhængende miljøer, hvor det hverken er muligt eller hensigtsmæssig at præcist skille de respektive bygningers nære omgivelser fra hinanden. I de tilfælde finder Bygningssynet, at omgivelserne bør betragtes som helheder, hvor de indre grænser mellem tilstødende arealer er udvisket. Ydre afgrænsninger af nære omgivelser er defineret ved tilstedeværelsen af fredningsværdier, vurderet ud fra følgende parametre:

- *Funktion:* Udendørsarealets funktion i relation til bygningens anvendelse, for eksempel kajer til oplagring og anløb eller grønninger til fysisk træning.
- *Artefakter:* Genstande og konstruktioner mv., der fortæller om bygningens eller arealets funktion og stedets historie, herunder fortøjningspæle, hydranter og elskabe mv.
- *Stilmæssige træk:* Tidstypisk anlagte plæner og pladser, der udgør en helhed sammen med en eller flere bygninger, for eksempel ved Marinekasernen og Torpedoværkstedet.
- *Åbenhed/sigtelinjer:* Åbne arealer, der muliggør ind- og udkig til og fra bygningen, hvor det har haft betydning for bygningens anvendelse.
- *Kantzoner:* Bearbejdede flader, herunder flise- og brostensbelægninger og fortove, der indikerer et areals direkte tilhørsforhold til bygningen.
- *Tærskler:* Anlagte kanter, der angiver et areals afgrænsning, for eksempel hegn, vejkanter og kajkanter.

På ovenstående baggrund har Det Særlige Bygningssyn gennemgået bebyggelse og omgivelser på Nyholm og indstiller fredningen udvidet jf. nedenfor.

Det Særlige Bygningssyn vil endvidere anbefale, at der laves grundige fredningsbeskrivelser for de bygninger og de nære omgivelser som fredningen af Holmen foreslås udvidet med, således at de mange kulturhistoriske spor bliver afdækket og indgår i den fremadrettede anvendelse.

Torpedobådsskuret

Det Særlige Bygningssyn finder, at Torpedobådsskuret (1879) med nære omgivelser, på Minørvej 1, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Torpedobådsskuret udgør en væsentlig del af den samlede helhed på Nyholm og fremstår som et vigtigt vidnesbyrd om de første stadier af Søminevæsenets udvikling. Bygningen fortæller om den danske flådes overgang fra kanonbåde til torpedobåde - fra både af træ til både af jern drevet af damp. Torpedobådsskurets dimensionering og dets beliggenhed ud til Søminegraven viser, hvordan flåden i de første år videreførte håndteringen af træbådene efter skiftet til den nye tids teknik og materialer.

Torpedobådsskurets nære omgivelser udgøres af det asfalt- og brostensbelagte kajareal med bolværk mod Søminegraven, der støder op til Østre Takkelagehus mod nord og Søminevæsenets Værksted mod syd. Arealet omfatter endvidere det asfalterede areal vest for bygningen, der afgrænses af Spanteloftvej. Torpedobådsskurets placering, i direkte forbindelse til Søminegraven, vidner om bygningens oprindelige funktion som bådeskur. De åbne arealer afspejler det udendørs arbejdsområde mellem forsyningslinjerne langs henholdsvis vej og vand, der understøttede bygningens anvendelse som pladeværksted i 1800-tallets anden halvdel. Omgivelserne vidner endvidere om den indbyrdes funktionelle kontakt mellem bygningerne langs Søminegraven i Søminevæsenets tidlige år. Ud over den stærke kulturhistoriske sammenhæng indgår Torpedobådsskuret også i en funktionel og symbolsk samhørighed med Søminevæsenets Kontorbygning, der er opført umiddelbart vest for Torpedobådsskuret.

De bærende fredningsværdier i Torpedobådsskuret knytter sig i det ydre til soklen, konstruktionen af brædebeklædt bindingsværk og heltaget med lav taghældning. Hertil kommer samtlige ældre og oprindelige bygningsdele og -detaljer herunder opsprossede korspostvinduer, revledøre, revleporte, smedjernsstativet til lampeophæng, de profilerede spærender og den traditionelle materialeholdning.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til Torpedobådsskurets oprindelige tagbærende konstruktion med stolper i to rækker, dragere, spær og kopbånd af ubehandlet tømmer samt ydervæggene af bindingsværk, der er kalket over stok og sten. Hertil kommer alle oprindelige bygningsdele og -detaljer samt den traditionelle materialeholdning.

Det Særlige Bygningssyn anbefaler, at man ved en fremtidig udvikling af Torpedobådsskuret er opmærksom på bygningens tidligere anvendelser og udformning.

Søminevæsenets Værksted

Det Særlige Bygningssyn finder, at Søminevæsenets Værksted (1878-1894 af C.T. Andersen og Olaf Schmidh) med nære omgivelser, på Henrik Gerners Plads 5, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har både de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Søminevæsenets Værksted blev opført i forbindelse med introduktionen af helt nye våbentyper: miner og torpedoer. Anlægget er det første af sin art i Danmark og, så vidt oplyst, desuden blandt de ældst bevarede i Nordeuropa. Flåden var fortsat en vigtig aktør i overførelsen og udviklingen af ny teknologi i Danmark også under den Anden Industrielle Revolution i slutningen af 1800-tallet. De nye våbensystemer fik desuden væsentlig betydning for dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik. Anlægget har derfor enestående

kulturhistorisk værdi. Hertil kommer, at Søminevæsenets Værksted omfatter en af de få bevarede maskinværkstedbygninger i Danmark fra perioden. En værkstedstype, der havde en central rolle under industrialiseringen.

Søminevæsenets Værksted blev placeret langs Søminegraven, der, før værkstedet blev anlagt, hed Krudtgraven. Placeringen fortæller om flådens opfattelse af torpedobåde i de første år, som en slags kanonbåde, dvs. små både af træ med begrænset dybgang. Ligesom de eksisterende kanonbådsskure på Frederiksholm, blev de første torpedobådsfaciliteter således opført ud til den smalle og lavvandede kanal på Nyholms østside.

Værkstedbygningernes nære omgivelser omfatter det brostens- og asfaltbelagte kajareal og bolværket langs Søminegraven, der støder op til Torpedobådsskuret mod nord. Hertil kommer det asfalt- og græsbevoksede areal med fem stynede træer vest for bygningen, der kantes af en smal brostensbelægning ud mod Spanteloftvej og Kongebrovej. Mod syd afgrænses omgivelserne af cykelstien langs Kongebrovej. Omgivelserne indgår i en større sammenhæng af udendørsarealer tilknyttet bygningerne langs Søminegraven, der fungerer som arbejdsareal. De er afgørende for forståelsen af Søminevæsenets Værkstedes funktion og relation til henholdsvis vejforløbet og vandet. Det ses blandt andet af de to fundamenter til svingkraner og de fortøjningspæle, som er bevaret på kajkanten på værkstedbygningernes østside.

Søminevæsenets Værksted fremstår i enkel, senklassicistisk stil med gul blankmur og murede gesimsbånd og blændinger. Materialitet og udtryk giver værkstedbygningerne en funktionel og stilistisk sammenhæng med den samtidige kontorbygning på den anden side af Spanteloftvej. Ved en mere behersket udsmykning underordner Søminevæsenets Værksted sig dog den centralt placerede kontorbygning. Den nye våbenarts hurtige ekspansion gav anledning til flere udvidelser af Søminevæsenets Værksted i løbet af en relativt kort periode i årene 1878-94. Planløsningen er funktionel: magasiner i den sydlige del af længen langs Søminegraven, værksted i den resterende del og i det toetages maskinhus samt mandskabsrum og depoter i tagetagerne.

De bærende fredningsværdier knytter sig i det ydre til Søminevæsenets Værkstedes placering og omgivelser, herunder kajareal med bolværk, kranfundamenter, fortøjnings- og lygtepæle, samt afgrænsningen mod vest, der afspejler Nyholms ældre vejforløb. Hertil kommer de grundmurede bygninger i gule sten med murværksdetaljer som bånd, blændinger, tilbagetrukne brystningsfelter, gesimser med tandsnits- og savtaksmotiv, fladbuede og dobbeltfalsede vindues-, dør- og portåbninger samt pilasterlignende udsmykninger. Hertil kommer de ældre, småsprossede trævinduer, de ældre døre og porte samt heltagene belagt med skifer og tagpap. Endelig kommer den traditionelle farveholdning med hvide vinduer og grønne døre og porte samt den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier ved Søminevæsenets Værksted knytter sig i det indre til de bevarede dele af den ældre planløsning, herunder i særdeleshed hovedstrukturen med store åbne rum og deres værkstedskarakter. Hertil kommer de ældre bygningsdele og -detaljer som ligeløbstrapper af træ og spindeltrappen af støbejern, tagværket med kranbjælker og løbekat, hængeværket og tagspærene af stål i kedelhuset. Endelig er der bærende fredningsværdier ved det hierarki, som kommer til udtryk ved rummenes detaljering med

robuste overflader i værkstedsdelene og den mere forfinede bearbejdning med paneler og andre snedkerarbejder i eksempelvis den tidligere maskinstue.

Det Særlige Bygningssyn finder, at værkstedets udformning i tiden før Første Verdenskrig med skifertage, tagryttere og lynafledere udgør den vigtigste fredningsværdi. For at forstå anlægget er det afgørende, at værkstedet og de nære omgivelser med bolværk, kaj og fundamenter vedligeholdes med afsæt i denne periode.

Søminevæsenets Kontorbygning

Det Særlige Bygningssyn finder, at Søminevæsenets Kontorbygning (1887 af C.T. Andersen) med nære omgivelser, på Henrik Gerners Plads 1, Holmen, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Søminevæsenets Kontorbygning udgør en væsentlig del af den samlede helhed på Nyholm, herunder ikke mindst en vigtig del af Søminevæsenets samtidige værkstedsbygninger fra 1878-94, idet bygningerne både har en funktionel og en arkitektonisk samhørighed. Kontorbygningens placering har givet det perfekte overblik over transporten mellem Søminevæsenets værkstedsbygninger mod øst og de nu nedrevne torpedobådsskure mod syd samt torpedobygningerne mod vest - efter de blev opført i 1910.

Kontorbygningens nære omgivelser udgøres af et græsbevokset areal, der afgrænses af Henrik Spans Vej, Spanteloftvej og en tennisbane mod nord. Det grønne areal gennemskæres af flisebelagte gangtier og kantes af fortov ud mod vejbanen. De åbne omgivelser fortæller om vigtigheden af det frie udsyn fra Søminevæsenets Kontorbygning, strategisk placeret i et knudepunkt i Nyholms vejforløb, hvis fortælling også er vigtig at fastholde. Afgrænsningen mod syd udgør desuden en vigtig fortælling om den nu sløjfede sporvejsforløb på dette sted.

Sammen med flådens øvrige nybyggeri i anden halvdel af 1800-tallet er Søminevæsenets Kontorbygning opført i en høj kvalitet og i et stilistisk gennembearbejdet udtryk, omend kontorbygningen skiller sig ud ved en større detaljerigdom. Søminevæsenets Kontorbygning er en fornem repræsentant for det sene 1800-tals kontorbyggeri – både funktionelt og arkitektonisk. Det indre er praktisk anlagt med bred midterkorridor og store vinduer til kontorlokalerne. Samtidig demonstrerer kontorbygningen med sin størrelse og opførelse med moderne bekvemmeligheder i form af centralvarme og udluftningssystemer, hvor stor betydning man har tillagt den nye våbengren med fremstillingen og anvendelsen af torpedoer. Den accelererende teknologiske udvikling har givet et voksende behov for at styre, planlægge og kalkulere, hvilket afspejles i kontorbygningens indretning med enkeltmandskontorer, tegnestue og fotoatelier.

De bærende fredningsværdier i Søminevæsenets Kontorbygning knytter sig i det ydre til den fritliggende, toetages, grundmurede bygning i gule sten med brændte fuger, granitsokkel og skiferklædt heltag med oprindelig nordvendt fabrikskvist. Det lave skiferklædte heltag, de fladbuede vinduer og mønstermurværket placerer stilistisk kontorbygningen i historicismens senklassicisme. De regelmæssigt placerede, store, oprindelige vinduer afspejler endvidere bygningens oprindelige funktion som kontorbygning. De symmetriske facader er rigt udsmykkede med stik, formsten, bånd,

gesimser, blændinger og brændte fuger, hvorved murerteknikken bringes til udtryk, ligesom anvendelsen af blege, gule mursten er meget tidstypisk. Det markante, rundbuede indgangsparti, hvis righoldige udformning med formsten og støbejernsrosetter som pryddornamentik sætter den rette militære symbolstemning sammen med kongens kronede monogram på gavlen. Endelig kommer den traditionelle materialeholdning.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier sig til kontorbygningens oprindelige, klart aflæselige rumstruktur med en bred midterkorridor flankeret af kontorlokaler, opbrudt af forhal og hovedtrapperum i forlængelse af hinanden, og nordvendt fotoatelier i tagetagen samt til den gennemtænkte indretning med fokus på lys og luft. Hertil kommer det velbearbejdede interiør samt den gedigne og traditionelle materialeholdning, hvor navnlig hovedtrappen skal fremhæves. Sammen med de øvrige snedkerarbejder, som fyldingsdøre, gerichter og paneler samt mønsterlagte terrazzogulve og stuk indplacerer hovedtrappen bygningens interiør i historicismens stilistiske formsprog. At kontorbygningen blev opvarmet af damp via et sindrigt system af luftkanaler, er stadig aflæseligt i de ”skorstenslignende fremspring” i kontorlokalerne. Søminevæsenets Kontorbygning var på alle måder en fremsynet og vigtig bygning, hvilket afspejles i dens placering, størrelse, arkitektur, indretning og tekniske anordninger.

Torpedobådskamrene, Torpedomagasinet og Torpedoværkstedet

Det Særlige Bygningssyn finder, at Torpedobådskamrene, Torpedomagasinet og Torpedoværkstedet bestående af nord- og østlængerne (1910 af Olaf Schmidh) og sydlængen (1931 af Chr. Olrik), samt Torpedoværkstedet (1938 af Jens Klok, udvidet 1954) med tilhørende sikringsrum mod øst og depotskure af beton mod vest, og Velfærdsbygningen (1938 af Jens Klok) samt bygningernes nære omgivelser, på Eskadrevej 3-7, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har både de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Med nord- og østlængens opførelse i 1910 blev torpedobådsvåbenet udbygget med nye, tidssvarende bygninger og flyttet fra Nyholms østside, over til havnefronten mod vest. Herefter kom nye til- og udbygninger i flere etaper i løbet af 1900-tallet. De sammenbyggede torpedobygninger med nære omgivelser vidner om vigtige udviklingsfaser i Holmens og Nyholms historie, såvel funktionelt som stilmæssigt. De nære omgivelser indgår i en sammenhæng med Ubådsbygningen, som er nabo mod nord, og udgøres af det asfalt- og brostensbelagte kajareal med bolværk langs havnefronten samt fortøjningsringe og -pæle, elskabe og træ-borner. Mod syd afgrænses omgivelserne af vejforløbet langs den såkaldte Velfærdsbygning, mellem Eskadrevej og P. Løwenørns Vej, hvor nedgangen til sikringskælderen ligger. Mod øst omfatter omgivelserne græsplænen, kantet af fortov, ud til Danneskiold-Samsøes Allé.

Udendørsarealerne langs kajen var arbejds-, oplagings- og anløbsareal til torpedobygningerne. Græsplænen mod øst er anlagt uden reel funktion, men vidner til gengæld om det stilmæssigt funktionalistiske træk i midten af 1900-tallet, hvor industribygninger blev op-ført på ”grønne flader”, hvorfor bygning og plæne udgør en helhed.

Torpedobygningerne med omgivelser er en betydningsfuld del af den sammensatte bygningsmasse langs Københavns havnefront. Udsigten og indsigten over havneløbet, samt

den visuelle forbindelse til Søminevæsenets Kontorbygning og Værksted, er afgørende for forståelsen af torpedobygningerne. Fra havneløbets vestside står de lave torpedo-bygninger i kontrast til de store og høje magasiner på Frederiksholm og Arsenaløen, fra enevældens tid, hvilket fortæller en vigtig historie om byens udvikling langs vandet. Torpedobygningernes lave højde og arkitektoniske udtryk understøtter endvidere et hierarki, hvori Mastekranen og Hovedvagten står frem som monumentale symboler på den enevældige stats skibsbyggeri og flåde, set både fra Frederiksstaden og fra Refshalevej på Amager.

Torpedomagasinets og Torpedobådskamrene fremstår i nationalromantisk stil med et mere folkeligt og provinsielt udtryk sammenlignet med ældre værksteder og magasiner på Holmen med deres mønstermurede blankmur i røde sten og hvidmalede, småsprossede vinduer. Det moderne Torpedoværksted fra 1938 blev opført i direkte forbindelse med Torpedomagasinets, men brød helt med den gamle stil og fremstår som en enetages fladebygning i jernbindingsværk med udmuring i gule sten og papklædt shedtag med ovenlys. Den toetages folkebygning, kaldet Velfærdbygningen, opført mod syd samme år, fik sit eget udtryk i rød blankmur med røde indfarvede fuger og hvide stålvinduer samt sikringsrum i kælderen. Torpedoværkstedet udvides yderligere i 1954, hvor nye sikringsrum mod øst også blev anlagt. Torpedoværkstedet er tydeligvis inspireret af samtidigt fabriksbyggeri, hvor sammensætningen af en etagebygning til lager, administration og personalefaciliteter med en fladebygning til produktion var den foretrukne kombination. Både det stramme, enkle ydre uden dekoration og de store, uopdelte værkstedsarealer samt den direkte forbindelse til det ældre torpedomagasin er karakteristisk for tidens funktionelle stil og tankegang. Tilsammen udgør denne heterogene bygningsmasse en unik helhed, der i dansk sammenhæng har en enestående kulturhistorisk værdi.

De bærende fredningsværdier i Torpedobådskamrene og Torpedomagasinets knytter sig i det ydre til de grundmurede bygninger i røde sten med to markante gavlkviste, sokkel af kløvet granit og røde, teglhængte heltage med halvvalmede gavle samt skorstenspipen i rygningen. Hertil kommer det stringente facadeudtryk, de profilerede hovedgesimser, sandstensdetaljerne og samtlige murværksdetaljer samt de regelmæssigt placerede, oprindelige, hvidmalede vinduer, døre og porte. Endvidere kommer ophængte ellygter, hejsebom og vindfløj samt den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier i Torpedobådskamrene og Torpedomagasinets knytter sig i det indre til de stort set oprindelige grundplaner med opdeling i store, åbne haller, mindre depotrum, midterkorridorer og trapperum. Hertil kommer de forskellige bærende træ- og jernbetonkonstruktioner, de oprindelige trapper udformet som dobbelte smedejernstrapper og ligeløbstrapper i træ, den store hal i Torpedomagasinets, der har udsmykkede vægflader med røde tegl og Torpedobådskamrenes vandbeholdere af jernbeton samt den traditionelle materialeholdning.

De bærende fredningsværdier i Torpedoværkstedet knytter sig i det ydre til den enetages fladebygnings hovedform med shedtag, til jernbindingsværket med udmuringer i gule sten, den papklædte shedtagskonstruktion med ovenlys, vinduesbåndene, de oprindelige jernvinduer i nordmuren og detaljer som antenner og radarplatform. Hertil kommer

depotskuret i jernbeton mod vest samt sikringsrummet med nedgang mod øst og den traditionelle materialeholdning.

I det indre knytter Torpedoværkstedets bærende fredningsværdier sig til shedtagskonstruktionen og den heraf muliggjorte store, åbne planløsning.

De bærende fredningsværdier i Velfærdsbygningen knytter sig i det ydre til den toetages, grundmurede bygning i røde sten med røde indfarvede fuger og næsten fladt, tag belagt med tagpap samt den kommandobroagtige platform. Hertil kommer bygningens knappe og stramme facadeudtryk med taktfast placerede, hvide døre og vinduer, der mestendels er de oprindelige stålvinduer. Endelig kommer nedgangen til sikringskælderen og flugtvejstrappen langs vestgavlen samt den traditionelle materialeholdning.

I det indre knytter Velfærdsbygningens bærende fredningsværdier sig til den oprindelige planløsning med sikringskælder, store værkstedsrum i stueetagen og midterkorridorplanen på første sal samt trapperummet med den originale treløbede hovedtrappe.

Det Særlige Bygningssyn finder det væsentligt ved en fremtidig udvikling af torpedo-bygningerne, at man ser på alle udviklingslagene i bygningerne.

Ubådsbygningen

Det Særlige Bygningssyn finder, at Ubådsbygningen (1915 af Olaf Schmidth) med nære omgivelser, på Eskadrevej 1, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Der er tale om den ældste danske bygning opført til servicering af ubåde, hvormed Ubådsbygningen er enestående i en dansk sammenhæng og har enestående kulturhistorisk værdi. Ubådsbygningen er opført få år efter, den første ubåd anskaffedes til flåden (1909) og den første danskbyggede ubåd blev leveret fra Orlogsværftet (1912) samtidig med, at udenlandske ubåde under Første Verdenskrig viste deres effektivitet. Bygningens funktion som depot og vedligeholdelsesværksted kommer tydeligt til udtryk i bygningens form og plan.

Ubådsbygningen ligger lige nord for Torpedobådsmagasinet, der er opført få år tidligere, ud mod havnen på Nyholms vestside. Ubådsbygningens nære omgivelser indgår således i en sammenhæng med udendørsarealerne tilknyttet torpedobådsanlægget og udgøres mod vest af det asfalt- og brostensbelagte kajareal med elskab og bolværk langs havnefronten, der mod nord afgrænses af indkørslen til Eskadrevej. Mod øst omfatter omgivelserne det asfaltbelagte og beplantede areal, inklusiv fortovej, der afgrænses af Henrik Spans Vej. Omgivelserne vidner om bygningens oprindelige funktion som magasin for grejer til ubådene, der lå til kaj ved anløbsbroerne ud for Ubådsbygningen.

Ud over en funktionel samhörighed, har både Ubådsbygningen og dens omgivelser væsentlig betydning for oplevelsen af Københavns havnefront og forståelsen af Holmens og Nyholms udvikling. Set fra den anden side af havneløbet, fra Larsens Plads, udgør den lave bygning en sigende kontrast til de store og højere magasiner på Frederiksholm og Arsenaløen fra enevældens tid. Hertil kommer, at Ubådsbygningen tillige indgår i

sammenhæng med de øvrige, lave rødstensbygninger umiddelbart mod syd. I kraft af sin lave bygningshøjde lader Ubådsbygningen Mastekranen og Hovedvagten stå frem som monumentale symboler på den enevældige stats skibsbyggeri og flåde, set fra Fredrikstaden.

De bærende fredningsværdier i Ubådsbygningen knytter sig i det ydre til den fritliggende treskibede, grundmurede bygning i røde sten med sokkel af kløvet granit og tagpapdækkede tage med en skorstenspipe i rygningen. Hertil kommer den treskibede hovedform, det symmetriske facadeudtryk, gavlenes afslutninger med kamtakker og samtlige murværksdetaljer, herunder sålbænke, stik og hovedgesims samt de regelmæssigt placerede, oprindelige vinduer, der også forefindes i de bræddebeklædte sider af midterskibets løftede tagflade. Endvidere kommer den oprindelige fyldingsdør mod syd med svungen sandstensfordakning, gavlenes traditionelt udførte, tofløjede fyldingsporte og vestgavlens ophængte lampe. Endelig kommer den traditionelle farve- og materialeholdning.

De bærende fredningsværdier ved Ubådsbygningen knytter sig i det indre til den oprindelige, gennembearbejdede plan med dens opdeling i arbejdsrum, vaskerum, tørrerum og kamre til opbevaring som den viser sig i facaderne. Hertil kommer konstruktionen med jernbetondæk samt det originale bygningsinventar som den treløbede ståltrappe, der fører op til gallerigangene udført i jernbeton med smedejernsrækværk, kamrenes brede ståldøre, ligeløbstrappen i træ til tagetagen og dennes synlige tømmerkonstruktion. Endvidere kommer den traditionelle materialeholdning.

Bygningssynet finder endvidere, at Ubådsbygningen er et fint eksempel på den nationalromantiske stilretning på grund af brugen af historiske stiltræk og fascinationen af lokale materialer som kampesten, brændte tegl og småsprossede trævinduer, hvilket også kendes fra arbejder af for eksempel Martin Nyrop, Ulrik Plesner og Hack Kampmann.

Søværnets Officersskole

Det Særlige Bygningssyn finder, at Søværnets Officersskole (1939 af Jens Klok) med nære omgivelser, beliggende på H.C. Sneedorffs Allé 3, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har både de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Opførelsen af Søværnets Officersskole betød et tydeligt skift i Nyholms bygningshistorie, fra skibsbyggeri til undervisning. Undervisning af officerer og underofficerer var imidlertid ikke nyt. Søværnets Officersskole blev grundlagt allerede i 1701 og er dermed en af de ældste højere læreanstalter i Danmark - kun Københavns Universitet er ældre. Undervisningen fik dog gradvist større betydning og er blandt andet en af forudsætningerne for vellykket teknologioverførelse. Hidtil havde Søofficersskolen haft lokaler nær Nyboder, men blev nu placeret centralt på Nyholm, tættere på skibe og værksteder, hvor der var plads efter at skibsværftet var flyttet.

Fremfor at fjerne værftet og beddingerne helt, blev dette lag af historie bevaret under jord. Den nye skolebygning blev opført, hvor skibsbygningshallen havde ligget, og de historiske beddinger blev fyldt op. Herpå blev Marsmarken, en stor, åben græsplæne nord for H.C. Sneedorffs Allé, anlagt til skolens udendørsaktiviteter. Marsmarken blev senere udstyret med træningsfaciliteter samt en platform til signaløvelser.

I tråd med tidens funktionalistiske idealer for institutionsbyggeri, blev den nye skolebygning omgivet af grønne arealer, indrammet af alléer. Ved hovedindgangen blev der opført et stort, rundt cykelskur. Mod syd blev der anlagt en grønning. I kanten af denne grønning blev etableret en række aflange sikringsrum under jordvolde med ventilations-skakte. Adgangen til sikringsrummene skete dels gennem en betonstøbt nedgang, dels gennem to betonstøbte cykelskure, der alle var indpasset i jordvoldene ud mod vejen. De mange cykelskure viser, at cyklen var datidens foretrukne transportmiddel på Nyholm.

Bygninger og omgivelser blev således anlagt som en samlet og gennemtænkt helhed. Søofficersskolens nære omgivelser udgør derfor hele det grønne areal, der strækker sig fra A.H. Vedels Plads i nord, til Takkeladsvej i syd, der omfatter småbygninger og konstruktioner, herunder cykelskure, sikringsrum og signalplatform, græsplæner og belægninger, træer og øvrig beplantning samt hegn, lygtepæle og fortov. Udendørsarealet er afgørende for forståelsen af kombinationen af inde- og uderum, hvilket lå til grund for Søværnets Officersskoles placering, disposition og udformning.

Selve skolebygningen blev udformet som et trefløjet, funktionsopdelt anlæg, hvor rummene fik lys og luft igennem brede, vandrette vinduesbånd. I hovedfløjen lå undervisningslokaler, midterfløjen rummede elevværelser og gymnastiksalen lå i sidefløjen. Klasseværelserne var organiseret omkring et centralt forsamlingsrum - aulaen - en rumtype, der blev introduceret i folkeskolerne i mellemkrigstiden. Aulaen var imidlertid et kendt indslag for Søofficersskolen, fra eksercer- og fægtesalen på Kadetakademiet i Bredgade og den centrale hal i Søetatens Pigeskole. Den nye aula blev udsmykket med et vægmaleri af den socialt engagerede satiriker og billedkunstner Anton Hansen forestillende Slaget i Køge Bugt efter forlæg af søofficer Sindings skitse.

De bærende fredningsværdier for Søværnets Officersskole knytter sig i det ydre til det fritliggende, trefløjede, kubiske bygningsanlæg med varierende etagehøjde på to og tre etager i form af grundmurede bygninger i gule sten med gule indfarvede fuger, støbt, riflet sokkel og papklædte heltage med lav hældning. Hertil kommer det stringente facadeudtryk med horisontale vinduesbånd og store glaspartier, vinduernes oprindelige opdeling, metalsålbænke og -ventilationsafkast, døre og vinduers farveholdning med hvide karme og mørke rammer, betonbaldakinen over hovedindgangen samt kongens monogram med årstal. Endvidere kommer det in situ støbte hegn, det cirkulære, in situ støbte cykelskur med betondæk og samtlige detaljer samt det betonstøbte kedelhus med alle detaljer, herunder de originale, runde jernvinduer. Endelig kommer det samlede bygningsanlægs traditionelle farve- og materialeholdning.

De bærende fredningsværdier ved Søværnets Officersskole knytter sig i det indre til den stort set oprindelige og klart aflæselige rumstruktur, der kendetegnes ved hovedfløjens forhal med hovedtrappe og aula med omkringliggende opholdsstuer og lærerværelser samt klasselokaler med gallerigange på de to øverste etager, ved mellemfløjens midterkorridor, sydvendte undervisningslokaler og nordvendte køkkenfaciliteter og vådrum, ved sidefløjens gymnastiksal med tilhørende redskabs- og omklædningsrum og endelig kælders sikringsrum og skydebaner. Hertil kommer jernbetonkonstruktionen, valgt efter dens modstandskraft ved et evt. luftangreb, og tillige muliggjorde de lange vinduespartier og den fleksible planløsning. Endvidere kommer den for bygningens tid traditionelle materiale-

holdning med betongulve i kælderen, vinduesplader af terrazzo, sildebens-parket i opholdsrum og i aulaen, linoleum i klasseværelser og gangarealer, fliser på gulve og vægge i våd-rumszoner, pudsede vægge og lofter samt den synlige jernbeton-konstruktion. Hertil kommer de originale bygningsdele og -detaljer som hovedtrappe, bagtrapper og gallerigange med alle detaljer, kælderenes ståldøre, snedkerinventar som plane, en- og tofløjede teakdøre med alle detaljer, hvidmalede gerichter, foldedøre, indbyggede skabe og hylder, garderober og tavler samt dørunummerering og ventilations-afkast. Endelig kommer aulaens scene og store marinemaleri af Anton Hansen.

De bærende fredningsværdier for sikringsrummene med de to tilknyttede cykelskure knytter sig i det ydre til de græsklædte volde, de synlige in situ betonstøbte udluftningskupler og indgange med samtlige detaljer, herunder gitterværk, betonstøbte skillevægge, trapper, værn, ståldøre og -luger samt den traditionelle materialeholdning.

I sikringsrummenes indre knytter de bærende fredningsværdier sig til den oprindelige konstruktion og indretning med oprindeligt inventar som bænke, pumper, døre og latriner samt den traditionelle materialeholdning.

Det Særlige Bygningssyn anbefaler, at man ved en fremtidig udvikling af Søværnets Officersskole er opmærksom på omgivelsernes mange historiske lag. Endvidere anbefaler Bygningssynet, at man på sigt fjerner Søofficersskolens senere tilkomne materialelag samt arbejder med skolens traditionelle farveholdning ude som inde.

Vaskehuset og Hovedvagtens nære omgivelser

Det Særlige Bygningssyn finder, at Vaskehuset (1938 af Jens Klok) med tilhørende vagt (Elefantvagten fra 1954) og nære omgivelser, samt Hovedvagtens nære omgivelser på A.H. Vedels Plads 18, Holmen, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Vaskehuset blev opført i 1938 på den vestlige spids af molen kaldet Elefanten og erstattede en bygning fra 1876, som rummede bade faciliteter for de værnepligtige på det kaserneskip, der var stationeret på Holmen, inden Marinekasernen blev opført i 1910. Det nye vaskehus var beregnet for skibsbesætningerne, og det fortæller om interessen for badekultur i Danmark på dette tidspunkt. I 1954 blev et lille vagtlokale indrettet i vestenden af Vaskehuset, kaldet "Elefantvagten". Således rummer bygningen vigtig kulturhistorie om dagliglivet og de hygiejniske forhold på Holmen.

Vaskehusets nære omgivelser omfatter Elefanten, den brostens- og asfaltbelagte mole med helikopterlandingsplads, granitbeklædt bolværk mod syd og vest, betonstøbt bolværk mod nord og fortøjningspæle, et elskab og gelænde. Hele Elefanten indgår samtidig i Hovedvagtens nære omgivelser. Molen markerer Holmens og København Havns udstrækning ud til Øresund indtil 1870'erne, samt den tætte forbindelse til Nyboder, hvor flådens og Orlogsværftets folk boede og i vid udstrækning fortsat bor. Hovedvagten og Elefantvagten fortæller, at hovedadgangen til flådestationen var her, fra grundlæggelsen og frem til 1950'erne. Ud over Elefanten omfatter Hovedvagtens nære omgivelser hele det åbne, brostensbelagte areal, der strækker sig fra Batteriet Sixtus mod nord, til kaserneanlægget mod øst og Planbygningen mod syd.

Det store, åbne udendørsareal er afgørende for forståelsen af Hovedvagtens funktion, bygningens relation til havneløbet og behovet for uhindret overblik og udsyn. Endvidere vidner kajarealet og molen om havnefrontens funktion som arbejds- og anløbsplads. Omgivelserne er en meget væsentlig del af helheden og bærer en kulturhistorisk fortælling om Nyholms historie.

De bærende fredningsværdier for Vaskehuset knytter sig i det ydre til den fritliggende, enetages bygning i hvidmalet, in situ støbt jernbeton med mørkegrå sokkel og fladt, papklædt tag. Hertil kommer Vaskehusets aflange, horisontale hovedform med afrundede endepartier og det højsiddende bånd af vinduespar, som går hele vejen rundt om bygningen undtagen mod vest, hvor vinduesbrystningen er lavere for at sikre udsynet over havnen inde fra vagtstuen. Endelig kommer det fritstående, halvtag ud for vagtstuen, der følger bygningens afrundede form.

I det indre knytter de bærende fredningsværdier ved Vaskehuset sig til den stort set oprindelige grundplan med vagtstue og toiletrum mod vest, store depotrum i midten og tre mindre rum til hhv. fyr og varmtvandsbeholder mod øst. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning i form af betonstøbte gulve, vægge og lofter med synlige støbte tagbjælker.

De bærende fredningsværdier for Vaskehusets og Hovedvagtens nære omgivelser knytter sig til molen og kajarealet med bolværk, belægninger, fortøjningspæle, elskab og gelænder, der understøtter fortællingen om bygningernes og arealernes brug. Endelig finder Bygningssynet det afgørende, at ud- og indsynet til Hovedvagten over den havneløbet opretholdes.

Marinekasernens nære omgivelser

Det Særlige Bygningssyn finder, Marinekasernens nære omgivelser på A.H. Vedels Plads 6, 8 og 16, Holmen, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Marinekasernens omgivelser indgår i en sammenhæng med bygninger og omgivelser, der ligger på Nyholms nordlige del. Marinekasernens nære omgivelser omfatter det nybarokke og symmetriske anlæg med asfalt- og brostensbelagt gårdsplads samt foranliggende græsplæner, hvorved kaserneanlægget stilmæssigt er tilpasset Hovedvagten og Batteriet Sixtus. Endvidere indgår murene, der forbinder kasernebygningen med henholdsvis Administrationsbygningen og Arresthuset, og fortove samt den brolagte kørebane langs kaserneanlæggets nord-, øst- og vestside.

Marinekasernens omgivelser prydes af kunst og artefakter. På gårdspladsen står monumentet til minde om Slaget på Reden i 1801, af Thorvald Bindesbøll, og på Arresthusets nordmur er ankeret fra Dannebrog opsat. Foran indgangen til både Administrationsbygningen og Arresthuset står et sæt bemalede gadelamper, genanvendt fra den nedrevne Nyholm Bro. Elementerne fortæller en historie om Flådens historieopfattelse og historiebrug, som er vigtig for forståelsen af Holmen som helhed.

Udendørsarealerne er afgørende for forståelsen af bygningernes anvendelse, betydning, og indbyrdes relation. Omgivelserne er en meget væsentlig del af helheden og bærer en kulturhistorisk fortælling om Nyholms historie. De bærende fredningsværdier ved Marinekasernens nære omgivelser knytter sig til hele det symmetriske gårdpladsanlæg med græsplæner og gangstier, mure, belægninger og samtlige ovennævnte kunstværker og artefakter, der bærer en fortælling om Flådens historie. Endelig finder Bygningssynet det afgørende, at ud- og indsynet til Marinekasernen over havneløbet og Søminegraven opretholdes.

Mastekranens og Planbygningens nære omgivelser

Det Særlige Bygningssyn finder, at Mastekranens og Planbygningens nære omgivelser på A.H. Vedels Plads 20 og 22, Holmen, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Mastekranens og Planbygningens omgivelser indgår i en sammenhæng med bygninger og omgivelser, der ligger på Nyholms nordlige del. Mastekranens og Planbygningens nære omgivelser omfatter det asfalt- og brostensbelagte kajareal med bolværk mod vest med otte fortojningspæle, et elskab samt en kabelrende i brolægningen. Det var ud for dette kajafsnit, at Kystforsvarsskibet Peder Skram blev sænket af den Danske Flåde for at udgå at blive overtaget af tyskerne under 2. Verdenskrig. Det brolagte areal fortsætter mod nord og støder op til Hovedvagtens nære omgivelser. Mod øst og syd omfatter arealet den smalle brostensbelagte kant langs Planbygningen.

Udendørsarealerne er afgørende for forståelsen af bygningernes anvendelse og relation til vandet samt kajens funktion som arbejds- og anløbsplads. Omgivelserne er en meget væsentlig del af helheden og bærer en kulturhistorisk fortælling om Nyholms historie. De bærende fredningsværdier ved Mastekranens og Planbygningens nære omgivelser knytter sig til bolværket, belægninger og de ovennævnte elementer på kajkanten, der er med til at understøtte forståelsen af bygningernes brug. Endelig finder Bygningssynet det afgørende, at ud- og indsynet til Mastekranen og Planbygningen over havneløbet opretholdes.

Spanteloftsbygningens nære omgivelser

Det Særlige Bygningssyn finder, at de nære omgivelser til Spanteloftsbygningen på Spanteloftsvej 12, Holmen, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Spanteloftsbygningens omgivelser indgår i en sammenhæng med bygninger og omgivelser, som ligger langs Søminegraven på Nyholms østside. Bygningens nære omgivelser omfatter det brostens- og asfaltbelagte kajareal med bolværk, der strækker sig mellem Sixtusbatteriet og indkørslen til A.H. Vedels Plads mod nord og Østre Takkelagehus mod syd. På kajen findes fortojningspæle, der vidner om stedets fortsatte brug som anløbsplads. Mod vest omfatter arealet det brostensbelagte areal langs Spanteloftvej, der afgrænses af vejbanen. Her står en stopbom, som markerer den tidligere Bedding nr. 1, hvorfra det første orlogsskib Dannebrog blev søsat fra Nyholm.

Udendørsarealerne er afgørende for forståelsen af Spanteloftsbygningens anvendelse og relation til vandet, samt kajens funktion som arbejds- og anløbsplads. Omgivelserne er en meget væsentlig del af helheden og bærer en kulturhistorisk fortælling om Nyholms historie. De bærende fredningsværdier ved Spanteloftsbygningens nære omgivelser knytter sig til bolværket, belægninger og de ovennævnte elementer på både øst- og vestside, der understøtter forståelsen af bygningens brug. Endelig finder Bygningssynet det afgørende, at ud- og indsynet til Spanteloftsbygningen over den tidligere skibsbygningsplads mod vest og over Søminegraven mod øst, opretholdes.

Østre Takkelagehus' nære omgivelser

Det Særlige Bygningssyn finder, at de nære omgivelser til Østre Takkelagehus på Spanteloftvej 10, Holmen, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

Østre Takkelagehus' omgivelser indgår i en sammenhæng med bygninger og omgivelser, som ligger lang Søminegraven, på Nyholms østside. Bygningens nære omgivelser omfatter det brostens- og asfaltbelagte kajareal med bolværk, der strækker sig mellem Spanteloftsbygningen i nord og Torpedobådsskuret i syd. På kajarealet findes to elskabe, fem lygtepæle, tre nedgravede kanonløb, der fungerer som fortøjningspæle, seks dobbelte fortøjnings-pæle, der er nedstøbt i beton, samt den betonstøbte landgang med trappe og gelænder ved Søminegraven. Mod vest omfatter arealet det brostens- og grusbelagte areal langs Spanteloftvej, der afgrænses af vejbanen. Her står en hydrant, der fortæller om etablering af vandledninger på Orlogsværftet i 1860'erne, og endvidere er der stålørersrækværk ud for Østre Takkelagehus' døre.

Udendørsarealerne er afgørende for forståelsen af Takkelagehusets anvendelse og relation til vandet, samt kajens funktion som arbejds- og anløbsplads. Omgivelserne er en meget væsentlig del af helheden og bærer ligeledes en kulturhistorisk fortælling om Nyholms historie. De bærende fredningsværdier ved Østre Takkelagehus' nære omgivelser knytter sig til bolværket, belægninger og samtlige af de ovennævnte elementer på både øst- og vestside, som er med til at understøtte forståelsen af bygningens brug, blandt andet anvendelsen som torpedobådskammer. Endelig finder Bygningssynet det afgørende, at ud- og indsynet til Østre Takkelagehus over den tidligere skibsbygningsplads mod vest og over Søminegraven mod øst, opretholdes.

Vestre Takkelagehus' nære omgivelser

Det Særlige Bygningssyn finder, at de nære omgivelser til Vestre Takkelagehus på Takkeladsvej 1 og 7, Holmen, 1439 København K, matr. nr. 600, Christianshavns Kvarter, Københavns Kommune, har de arkitektoniske og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en udvidelse af fredningen på Holmen.

De nære omgivelser omfatter Takkeladsvej og hele det brolagte areal nord for Vestre Takkelagehus, der støder op til Søofficersskolens grønne areal, herunder en hydrant ved det nordvestre hjørne, som markerer placeringen af en ældre vandledning fra anden halvdel af 1800-tallet, samt lygtepæle og cykelskur. Mod vest strækker de nære omgivelser sig ud til vejbanen langs Henrik Spans Vej, og tilsvarende mod øst ud til Spanteloftvej. Herudover

er arealet mellem de to bygninger, der udgør Vestre Takkelagehus, samt den smalle, brostensbelagte kant langs bygningernes sydside, også en del af omgivelserne.

Det brolagte, åbne udendørsareal er afgørende for forståelsen af Takkelagehusets anvendelse samt omgivelsernes funktion som arbejds- og opbevaringsareal. De bærende fredningsværdier ved Vestre Takkelagehus' nære omgivelser knytter sig til belægninger og ovennævnte elementer, der sammen med bygningen, udgør en vigtig del af helheden og bærer en kulturhistorisk fortælling om Nyholms historie. Endvidere finder Bygningssynet det afgørende, at det frie ind- og udsyn mod vest, over havneløbet, opretholdes.

7. Eventuelt

7.1 Der var intet til eventuelt.